

творчества, несколько отличными от утвержденных в то время «мужской» журналистской литературных канонов.

ЛИТЕРАТУРА

1. Лучинский Ю.В. Бенджамин Франклин и проблемы становления американского эссе / Ю. В. Лучинский // Вестник МГУ. Сер. Журналистика. – 1998. – № 9. – С. 93–100.
2. Addison: Selections from Addison's Papers Contributed to «The Spectator» / J. Addison / Ed. by Th. Arnold. – Whitefish, MT : Kessinger Publishing, 2007.
3. English Short Title Catalogue. – Режим доступа : http://estc.bl.uk/F/?func=file&file_name=login-bl-list
4. Haywood E. Selections from "The Female Spectator" / E. Haywood /Ed. by P. M. Spacks. – N.Y.; Oxford : Oxford University Press, 1999.
5. Hodges J. A Study of «The Female Spectator» (1744–1746) / J. Hodges // University of North Carolina Record. – 1952. – Issue 492. – P. 129–131.
6. Italia I. The Rise of Literary Journalism in the Eighteenth Century : Anxious Employment / I. Italia. – N.Y. : Routledge, 2005.
7. Kernan A.B. Samuel Johnson and the Impact of Print / A. Kernan. – Princeton : Princeton University Press, 1987.
8. Koon H. Eliza Haywood and «The Female Spectator» / H. Koon // Huntington Library Quarterly. – 1978. – № 42. – P.43–55.
9. Lennox Ch. The Female Quixote, or Adventures of Arabella / Ch. Lennox / Ed. by M. Dalziel . – Oxford : Oxford University Press, 1998.
10. Lopate P. The Art of the Personal Essay. An Anthology from the Classical Era to the Present / P. Lopate. – N. Y. : Anchor Books, 1994.
11. Shevelov K. Women and Print Culture: The Construction of Femininity in the Early Periodical / K. Shevelov. – L.; N.Y. : Routledge, 1989.
12. Spedding P. Measuring the Success of Haywood' «The Female Spectator»/ P. Spedding // Fair Philosopher: Eliza Haywood and «The Female Spectator» /Ed. by L. Wright, D. Newman. – Lewisburg : Bucknell University Press, 2006. – P. 193–211.

SUMMARY

The article highlights journalistic activity of Eliza Haywood, one of the most influential eighteenth-century English women writers who pioneered the journal format to meet demands and needs of women readers.

Оксана Новицька

ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ ОБРАЗНОСТІ МАЛОЇ ПРОЗИ АНТОНА КРУШЕЛЬНИЦЬКОГО (НА МАТЕРІАЛІ ОПОВІДАННЯ «ЗНЕВІРА»)

У статті досліджується образна структура малої прози Антона Крушельницького крізь призму гендерних стереотипів та уявлен. Заакцентована у статті проблема та її науково-критичне осмислення відкриває нові можливості у створенні цілісної картини літератури межі XIX – XX століть, доповнює сучасні уявлення про художній світ письменника.

Художня література як форма образного моделювання життя, засіб вираження національної ментальності народу характеризує всі сфери людського і природного існування, етичні й повсякденні уявлення, що протиставляють чоловіче і жіноче начало. Художні тенденції мистецької доби кінця XIX – початку XX століття були означені сплеском опозиції двох біологічних статей у творчості Ольги Кобилянської, Лесі Українки, Євгенії Ярошинської. В літературному доробку письменників

відбувається «перехід від власне біологічних ознак у площину суспільно-функціональних характеристик» [3, с.27]. До останнього часу як у зарубіжній, так і у вітчизняній літературі спостерігається помітний значний інтерес науковців до питання гендерної проблематики (І.І.Брага, М.М.Валенцова, М.Н.Дмитрієва, С.Ф.Хрисанова). У поле зору літературознавців потрапляють соціостатеві особливості людини, родинні стосунки, шлюбна тематика, тема любові. Аналіз праць, присвячених питанням гендерної спрямованості, свідчить про **актуальність** подальшого дослідження гендерної диференціації в контексті художньої літератури.

Мета нашої статті – розкрити гендерний аспект конструювання образів на матеріалі малої прози Антона Крушельницького, що виражає суспільний статус чоловіка і жінки.

Малі форми прози письменника А.В.Крушельницького дають велику кількість ідейно-естетичної «інформації» стосовно загальних тенденцій розвитку епічних жанрів у нашому письменстві та конструюванні схеми літературного процесу перехідної доби ХІХ–ХХ століть, яка характеризується в творчості митця багатством жанрово-стильових форм, емоційним відтворенням дійсності, художністю типізації її прикметних явищ, проблемно-тематичних, сюжетно-композиційних, характеротворчих аспектів тощо. Писана протягом 1898 – 1929 років, мала проза А.В.Крушельницького виразно засвідчила зростання індивідуальної майстерності прозаїка, видиме розмаїття тем (сільська тематика, тема праці і капіталу, твори з життя інтелігенції, тема освіти, родинних стосунків, осмислення проблеми життя і смерті, тема любові, війни), поглиблення й увиразнення художнього зображення, а водночас і традиційність форм творчості митця.

Заслуговує на увагу твір Антона Крушельницького «Зневіра» – психологічне оповідання, в якому на перше місце виступають роздуми головного персонажа, розкривається процес подолання ним духовної кризи. Попри порівняно невеликий обсяг, оповідання охоплює доволі широке коло проблем, з яких життя сплело міцний вузол, що його має розплести головний герой Іван Степанович Орлик. У творі піднімається проблема родинних стосунків, яка поєднує взаємини батьків і дітей, чоловіка і дружини, проблема, невіддільна від матеріальних питань. Разом з цим розкривається питання родинного егоїзму, духовної обмеженості й закостенілості життєвих принципів.

Головного героя читач застає в момент, коли в подієвій лінії вже відбулася кульмінація. Приїхавши до батька просити поручительства на позику, щоб отримати гроші на подальше навчання, а головне, на лікування від сухот, Іван Степанович наштовхується на відмову: «Аджеж усім нам судило ся загинати!» [1,Кн.8, с.252]. Перед читачем вимальовується образ жорсткої, закостенілої у своїх принципах людини: урядовця, бюрократа, «бюрового молю» [1,Кн.8, с.254], безоглядно, порабськи відданого австрійській владі, і одночасно – домашнього тирана. Скільки пригадує син, в хаті завжди всі мовчали: і він, і сестри, і весела колись мати: «Він усіх нас навчив мовчати» [1,Кн.8,с. 255].

На фоні старшого Орлюка постає образ матері – «символ гарних бажань, соняшних поривів – на жаль на скрізь не здійснених! Одні тільки мрії перевела в життя: дітей виобразувала як сього сама бажала...» [1,Кн.8, с.256]. Син пригадує, чого їй коштувало випрошувати в батька не забирати дітей з

науки за погані оцінки, скільки сліз і жури принесли вони матері своєю непочтивістю. Мабуть, сором перед нею ставав однією з рушійних сил, що вели його далі в науку. «Скільки добра він завдячує їй, тій своїй тихій, покірній матері!..» [1,Кн.8, с.257]. На жаль, тепер допомогти синові вона нічим не може, від чого невимовно страждає: «Чому ж моє слово у батька не значить нічого? Чому я така нещасна? Чому я така невільниця в твого батька?» [1,Кн.8, с.258].

Колись весела й говірка дівчина перетворилася на сумну, тиху жінку, що переймається родинними проблемами, але нічого сама не вирішує, завжди й усьому має чинити так, як скаже чоловік. Іван Степанович бачить, що її турбують тільки ті питання, які попередньо були чітко й безапеляційно визначені батьком: де заробити достатньо грошей на утримання родини, як видати доньок заміж і дати за ними достойне віно (посаг). На жаль, до цього переліку не входять видатки на здоров'я сина, і матері залишається лише мовчки страждати, а от допомогти вона не може, як не може переступити чоловікову волю. До того ж, «Батько старієть ся. Стає такий прикрий, що годі витримати» [1,Кн.8, с.259], отже перечити йому взагалі неможливо.

Нова хвиля обурення захоплює молодого Орлюка, коли він бачить, що в будинку все ще користуються меблями його дитинства, що виглядають як нові. Отже в родині не жалують грошей на збереження матеріального: «Як уміють шанувати мертві річі, а як зневажають людину, її чуття, її змагання, потреби!» [1,Кн.8, с.264].

Поява в кімнаті старшої з сестер загострює усвідомлення родинного деспотизму батька і разом з тим примушує героя зробити перший крок до того, щоб подивитися на ситуацію інакше. Сестра працює вчителькою на селі, за містом не сумує, бо його принади їй «нудять». Воно й не дивно – у часи дівочтва батько не відпускав дівчат на розваги, «лихословив її й матір, за те, що вибралися на вечерниці...» [1,Кн.8, с.267]. Сестра жодного разу не дружкувала на весіллі, хоча в дружки її просили раз: «Просили. Але давно. То ще тоді, як ходила до школи. Тато не хотіли дозволити, не купили сукні, не поїхала...» [1,Кн.8, с.267]. Тож від розваг та веселощів дівчина далека, і то не «для моди», а від виховання. Заміж не йде теж не «для принципу», коханий музика застрелився, іншого не покохала, а йти за «першого стрічного» не хоче. До того ж, маючи за віно хату, в усіх сватаннях відчуває бажання наречених отримати не стільки себе, скільки свій посаг: «Щось ніби на торзі. Я не думаю продавати ся. Коби не татова хата, то я скорше важила ся б говорити з людьми, а то все здаєть ся мені, що та хата – то кожного мета...» [1,Кн.8, с.266]. Іван Степанович ніби наново пізнає свою сестру, і найбільше його вражає те, що дівчина йде обраним шляхом і ніколи не скаржиться на долю.

Буря, що здійнялася ввечері й перешкодила від'їзду молодого Орлика, збурила спогади героя про нелегкий його шлях від батьківської хати до усвідомлення своєї національної приналежності. «Патріотизм, почуття обов'язку, охота до праці – все те було в домі його батька» [1,Кн.9, с.415], – згадує Іван Степанович. Але патріотизм батько розумів у вірній службі цареві, і слухав своїх шефів беззастережно: «Таке життя принесло засаду: «Тримайся царської клямки, а будеш сидіти як у Бога за дверми!» І другу: «Будь послухний своїм настоятелям, а будеш іти в гору». Врешті мрії про «золотий ковчег» завершували всякі думки про будучину дітей» [1,Кн.9, с.416].

За такого підходу до патріотизму й обов'язку родина Орлюків і в побуті користувалася «урядовою мовою польською»: «Рідна мова була навіть обидна» [1, Кн.9, с.416]. На жаль для українського народу, Іван Степанович був такий не один – українець, що ледве знав рідну мову і мав одну настанову – «робити кар'єру». А при «порівнянні, хто з них може найскорше вернути ся до нації, показало ся в гімназії, що він належав до тих, що володіли досить іще добре рідною мовою. Не мав тільки ні він, ані товариші почуття, що се рідна мова!» [1, Кн.9, с.417].

Усвідомлення свого українства герой розвивав на філософському факультеті Львівського університету. Пригадуючи роки свого навчання, під час яких тратив своє здоров'я «за працею на удержанні», але не міг, хоч як бажав, «розвивати свій ум». Іван Степанович гнівається на той «галицько-польський храм науки, що на ньому нівечать ся чи не всі красші одиниці галицької України» [1, Кн.9, с.420]. У запалі він викрикує: «...плювати в лице храмови, що вивішуючи на своїм прапорі напис: «Жерело правдивого знання», управляє культ наукової простітудії» [1, Кн.9, с.420]. Герой називає систему освіти «кузнею урядників, слуг, рабів, комедіантів, прислужників темного духа...», яка «криєть ся за написю: “Alma Mater”» [1, Кн.9, с.421].

Пройшовши науку, молодий Орлик став політиком, радикально настроєним у питанні відновлення української нації. Знаючи причини національного занепаду, він бажав покласти свій розум на справу боротьби за націю, аж тут його свідомістю заволоділа зневіра, «його ум затупився, почав клонитися до упадка» [1, Кн.9, с.420].

Раптом Іван Степанович ніби прозріває: він втратив ясність і свободу думки відтоді, як почув вирік лікаря і почав бідкатися про своє здоров'я. А скільки таких, як він, провідників українства, що трудяться на народній ниві, віддають себе до останку, незважаючи на хвороби й нестатки. Скільки людей живуть і працюють, маючи те, що дала їм доля, не скиглять і не жаліються. Вони, такі як його сестра, як багато інших, подібних до неї й до нього, «слова зневіри від них не почувеш» [1, Кн.9, с.428]. Він засоромився своєї слабкості, своєї зневіри, поглянув «на оборотну сторону медалі» [1, Кн.9, с.428], знайшов у собі сили зрозуміти батькове життя і пробачити його.

Як бачимо, Антін Крушельницький в образі батька показав чоловіка, який виконує соціальну роль керівника-деспота, у якого в покорі вся жіноча частина родини. Демонструючи особливості сприймання й осмислення світу чоловіком і жінкою, автор відображає гендерну асиметрію. Чоловічий образ життя, чоловічі стратегії поведінки в сім'ї яскраво висвітлені письменником через опозицію «чоловік»/ «жінка», через систему існуючих гендерних цінностей і стереотипних уявлень про призначення чоловіка й жінки, про їхню роль у суспільному процесі тогочасної доби.

ЛІТЕРАТУРА

1. Крушельницький А.В. Зневіра: Оповідання / А.В.Крушельницький //Літературно-науковий вістник.–1909.–Т.47,кн.8.–С.252-268;Кн.9.–С.412-429.
2. Кучерук О. Гендерні особливості спілкування в етикетних мовленнєвих ситуаціях / О.Кучерук // Дивослово. – 2005. – № 8. – С.56-58.
3. З.Слінчук В. Мовностилістичні засоби актуалізації молодіжних гендерних концептів у текстах мас-медіа // Вісник національного університету імені Тараса Шевченка. Журналістика. – 2006. – № 14. – С. 27-29.

4. Хрулева Т.Н. Репрезентация гендерных стереотипов в журнальной рекламе / Т.Н.Хрулева // Вестник Ставропольского государственного университета. – Выпуск 48. – Ставрополь, 2007. – С.117-124.
5. Хрулева Т.Н. Гендерная презентация мужского и женского стереотипов в рекламных текстах / Т.Н.Хрулева // Разноуровневые черты языковых и речевых явлений: Межвузовский сборник научных трудов.- Выпуск XIV. – Пятигорск: ПГЛУ, 2006. – С.185-190.

SUMMARY

The article deals with the attempt to trace the gender aspect of creating images on the material of belles-lettres prose, that expresses the social status of a man and a woman at the end of 19-the beginning of the 20 century.

Ольга Сучкова

ПРОБЛЕМИ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ II ПОЛ. ХХ СТ. (НА МАТЕРІАЛІ КОМЕДІЇ В. МИНКА «НЕ НАЗИВАЮЧИ ПРІЗВИЩ»)

Дана стаття – це спроба проаналізувати характер персонажа крізь призму гендерної психології. Проблема рівності чоловіка та жінки стала предметом зацікавлення не лише психологів, але й філософів, істориків, мистецтвознавців, адже питання щодо поставленої проблеми широко відображаються у мистецтві та літературі. Особливий інтерес останнім часом викликає дослідження обмежень чоловіків, які пов'язані з їх гендерною роллю у соціумі.

Останнім часом пильна увага літературознавців звернена на дослідження гендерного аспекта. На нашу думку, особливий інтерес з цього приводу становить література другої половини ХХ століття. Адже саме цей період є досить складним та неоднозначним.

Радянське суспільство було сповнене віри у те, що всі люди наділені однаковими правами, а отже проблема гендерної нерівності відсутня. Зрозуміло, що тогочасна художня література, яка є «дзеркалом» життя народу, його мислення та уявлення про навколишній світ, здебільшого трактувала відношення між чоловіком та жінкою саме у такий спосіб. Але ж насправді реальність була дещо іншою, і лише деякі письменники зазначеного періоду зробили спробу зануритися у цю проблему (Юрій Яновський (психологічна драма «Дочка прокурора»), Василь Минко (комедія «Не називаючи прізвищ»), пізніше Олексій Коломієць (комедія «Фараони» та інші).

На жаль, на сьогодні відсутні ґрунтовні розвідки, які були б присвячені вивченню гендерного аспекта в українській літературі другої половини ХХ століття. Така ситуація і обумовлює актуальність даного дослідження.

Мета цієї статті полягає у детальному аналізі характеру головного героя п'єси В.Минка «Не називаючи прізвищ» крізь призму гендерного аспекта, що дозволяє з'ясувати погляди драматурга щодо місця чоловіка і жінки у суспільстві та сім'ї.

Василь Петрович Минко розпочав свою літературну діяльність у 20-ті роки ХХ століття, але визнання здобув лише у повоєнний період. Жанрова різноманітність творчої спадщини письменника вражає: драми, оповідання, нариси, дорожні нотатки, автобіографічні повісті, мемуари. Однак популярним став завдяки своїм комедіям, найвідомішою з яких є «Не називаючи прізвищ».